

KU VZŤAHU SOCIÁLNEJ PRÁCE A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB ON THE RELATIONSHIP OF SOCIAL WORK AND SOCIAL SERVICES

Jana LEVICKÁ

Abstrakt

V roku 1990 ešte v Československu, spoločnom štáte Čechov a Slovákov, bolo obnovené vysokoškolské vzdelávanie pre oblasť sociálnej práce. Praktická stránka profesie bola v predchádzajúcom období paralelne rozvíjaná, teoretické budovanie odboru však bolo len sporadické a torzovité. Potreba rýchleho teoretického a vedeckého dobudovania odboru odsunula na okraj záujmu viaceré problémy, ktoré sa v tom čase nejavili ako akútne. Medzi tie odsunuté problémy patrí aj objasnenie vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb, ktorý na lokálnej úrovni naďalej zostáva teoreticky neuzavretý.

Cieľom príspevku, ktorý má charakter teoretickej štúdie, je poukázať na potrebu otvorenia širšej diskusie o vzťahu sociálnej práce, sociálnej politiky a sociálnych služieb v kontexte pregraduálnej prípravy sociálnych pracovníkov.

Kľúčové slová: SOCIÁLNA PRÁCA. SOCIÁLNA POLITIKA. SOCIÁLNE SLUŽBY. CIELE A PRINCÍPY.

Abstract

In 1990, higher education in the field of social work was restored in Czechoslovakia, a common state of Czechs and Slovaks. The practical side of the profession was developed in parallel in the previous period, but the theoretical development of the field was only sporadic and incomplete. The need for rapid theoretical and scientific completion of the field pushed several problems that did not appear to be acute at the time to the sidelines of interest. Among those postponed problems is also the clarification of the relationship between social work and social services, which at the local level still remains theoretically open.

The aim of the contribution, which has the character of a theoretical study, is to point out the need to open a wider discussion about the relationship between social work, social policy and social services in the context of undergraduate education of social workers.

Keywords: SOCIAL WORK. SOCIAL POLICY. SOCIAL SERVICES. GOALS AND PRINCIPLES.

ÚVOD

Ak chceme porozumieť súčasnému chápaniu vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb v slovenskom kontexte, je potrebné aspoň v krátkosti, pripomenúť širší rámec tohto diskurzu a tým je vzťah sociálnej práce a sociálnej politiky.

Po obnovení pregraduálnej prípravy pre oblasť sociálnej práce v roku 1990 sa československé autorky a autori museli vysporiadať s radom teoretických aj praktických problémov. V prvom rade išlo o dobudovania inštrumentária sociálnej práce ako samostatnej oblasti vedeckého záujmu a praktického výkonu. Problémom bol nedostatok fundovaných odborníkov pre oblasť vysokoškolského vzdelávania, takmer žiadna odborná literatúra a v neposlednom rade aj vymedzenie samotného obsahu sociálnej práce.

S neujasneným obsahom sociálnej práce súvisel aj neurčitý vzťah sociálnej práce k ostatným oblastiam vedeckého skúmania.

Predstavitelia viacerých disciplín, u ktorých neprišlo k takmer 40 ročnej odmlke, reagovali na vznik nového odboru nepriateľsky. Išlo najmä o časť psychológov, ktorí jednak počas rokov 1950-1989¹, prebrali časť agendy sociálnej práce, najmä vo vzťahu k práci s rodinou. Časť agendy prevzala tzv. klinická sociológia². Obnovujúca sa profesia nemala čas na hlbší intraprofesijný dialóg, pretože musela obhajovať vlastnú existenciu v akademickom svete. V tomto hektickom období, ktoré bolo veľmi ovplyvnené zmenenou sociálno-politickou atmosférou krajiny, bolo bezpečné a zdanlivo bezproblémové prikloniť sa k chápaniu sociálnej práce v kontexte terapeutickkej paradigmy (Adams, Dominelli, Payne, 2002, Matoušek, 2001, Navrátil, 2001) a odmietnuť prepojenie sociálnej práce a sociálnej politiky (Musil, 2004). Orientácia odborníkov výhradne na prípadovú sociálnu prácu poznamenala vývoj profesie na dlhých tridsať rokov. Tento model potom bez hlbšej analýzy sa postupne začal aplikovať aj do oblasti sociálnych služieb.

V odbornej spisbe z obdobia rokov 1990-2010, ktorá proklamuje svoj vzťah k sociálnej práci, sa až na jednu výnimku nestretneme s priamym poukazovaním na dynamický vzťah medzi sociálnou prácou a sociálnou politikou. Tou výnimkou bol Štefan Strieženec (1996, 1999, 2005), ktorý opakovane poukazoval na úzky vzťah medzi oboma oblasťami poznania a praxe. Strieženec chápal sociálnu prácu ako *sociálny agens*, teda činiteľa sociálnej zmeny a tým naznačil aj línie, ktorými sa slovenská sociálna práca má vybrať, ak sa chce prezentovať ako profesia založená na ľudsko-právnom prístupe.

Prirodzene existovala literatúra z oblasti sociálnej politiky, ktorá tvorila súčasť teoretických poznatkov pregraduálnej prípravy sociálnych pracovníčok a pracovníkov. Táto literatúra však buď len okrajovo riešila problematiku vzťahu sociálnej práce a sociálnej politiky, alebo bola výsostne orientovaná na sociálnu politiku (viď napr. Konečný, 2001, Radičová, 1996, Krebs a kol., 1997, Večeřa, 1993, Strieženec, 1993), prípadne bola orientovaná ešte užšie a to na otázky sociálneho zabezpečenia (Tomeš, 2002, 2010a, 2010b). Práve v tomto druhom prípade sa stretávame s tvrdením, že základom sociálnej práce sú právne disciplíny, prioritne oblasť sociálnej ochrany a sociálna práca je len aplikáciou práva (Tomeš, 2010a, 2010b). Tieto tvrdenia toto boli dôvodom, pre pomerne radikálne odmietnutie spájania sociálnej práce so sociálnou politikou. Sociálna politika pritom v rôznom rozsahu tvorila súčasť curricula sociálnej práce a ponúkala študentom aj pedagógom kvalitnú domácu literatúru, medzi ktorú stále radíme aj publikácie českých autorov (Keller, 1992, 2006, 2007, 2010). Autori opakovane zdôrazňovali nezávislosť profesie na sociálnej politike a odmietali, aby sociálna práca bola chápaná ako predĺžená ruka štátu (Musil, 2004, Navrátil, 2001, Matoušek

¹ K zániku vysokoškolského vzdelávania neprišlo v bývalej Československej republike bezprostredne po februári 1948. Vysokoškolské štúdium v sociálnej práci bolo zrušené zákonom 227/1949 Sb., ale definitívne bola vysokoškolská príprava sociálnych pracovníčok a pracovníčok ukončená až v roku 1951.

² Klinická sociológia sa začala rozvíjať v 30. rokoch 20. storočia v USA. Za jej zakladateľa je pokladaný Luis Wirth, ktorý v roku 1931 publikoval článok *Sociology and clinical procedure*. Spojenie poznatkov zo štúdia sociológie s praktickými skúsenosťami sociálneho pracovníka ho priviedli k presvedčeniu o užitočnosti sociológie pre praktické riešenie sociálnych prípadov. Klinická sociológia zahŕňa využitie sociologických poznatkov na pomoc pri diagnostike, liečbe, výučbe a výskume. Využitelnosť klinickej sociológie videl Wirth najmä pri modifikácii a manipulácii so sociálnym svetom dieťaťa.

a kol., 2001). Táto východzia pozícia napokon u nás vyústila do neriešenia otázky vzťahu sociálnej práce a sociálnej politiky.

1 AKÝ JE VZŤAH SOCIÁLNEJ PRÁCE A SOCIÁLNEJ POLITIKY?

Odpoveď na túto otázku budem hľadať v literatúre, predovšetkým zahraničnej. Levická uvádza, že vzťah sociálnej práce a sociálnej politiky nie je vo svete chápaný rovnako. Pokiaľ v USA sa zdôrazňuje nezávislosť profesie na štáte a jeho politike, vo Francúzsku sa poukazuje na ich úzky vzťah (Levická a kol., 2007). Aj pri objasňovaní vzťahu sociálnej práce so sociálnou politikou tak platí, že okrem globálnych tendencií je potrebné reflektovať aj lokálny rámec profesie. Na prepojenosť oboch oblastí poukazuje skutočnosť, že sociálna práca sa od svojho vzniku hlási k obhajobe ľudských práv a k snahe prispievať k presadzovaniu sociálnej spravodlivosti a špeciálne k obhajobe marginalizovaných skupín (Saxena, Chandrapal, 2021, Adams, Dominelli, Payne, 2002, Payne, 2002). Sociálna práca býva charakterizovaná ako aplikovaná disciplína a oblasť praktického výkonu sociálnych pracovníčok a pracovníkov, prostredníctvom ktorej sa naplňajú záujmy verejnej sociálnej politiky v oblasti sociálnej ochrany ľudí (Strieženec, 1999, 2005, Tokárová a kol., 2002).

Viacerí autori zastávajú názor, že politika a hlavne sociálna politika je kľúčovou zložkou praxe sociálnej práce a to aj napriek stále nízkej participácii sociálnych pracovníkov a pracovníčok na reálnej politickej praxi a na hlasitom odmietaní tejto spojitosti (Specht, Courtney, 1994, Ritter, 2007, 2019). Ak je skutočne cieľom sociálnych pracovníkov pomáhať ľuďom žiť lepší život, zvládať ich zápas s chudobou, marginalizáciou, sociálnou exklúziou, je pre nich správne zostávať mimo oblasť sociálnej politiky? Je to práve sociálna politika, ktorá umožňuje ďalší rozvoj sociálnych služieb, posilňuje sociálnu ochranu obyvateľstva, vytvára nástroje na riešenie individuálnych sociálnych problémov, na podporu komunít, vrátane LGBTQ komunity. Toto všetko sú zároveň čiastkové ciele sociálnej práce. Niektoré sociálne politiky však môže byť v rozpore s uvedenými cieľmi, alebo môžu vytvárať prekážky pre efektívny výkon praxe sociálnych pracovníkov. Ak sociálna práca rezignuje na participáciu so sociálnou politikou, v určitom zmysle rezignuje na vlastné ciele (Adams, 2002). Pawar (2019) argumentuje ešte silnejšie, keď upozorňuje, že profesia si sama zvolila pomenovanie sociálna práca, teda práca na „sociálne“, čiže na riešení problémov verejnosti. Prax sociálnej práce toto spojenie historicky potvrdzuje. Dlhé desaťročia práce s klientmi prispeli k tomu, že sociálne pracovníčky a pracovníci sú dnes vynikajúcimi obhajcami svojich klientov. Práve vlastné pracovné skúsenosti im umožňujú porozumieť situáciám, ktorým čelia ich klienti a hľadať vhodné riešenia týchto problémov. Kto, ak nie práve sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci, majú tieto riešenia posúvať do širšieho rámca sociálnej politiky?(Saxena, Chandrapal, 2021). Podobne argumentuje aj Pawar (2019), keď píše, že prax sociálnej politiky v podstate zahŕňa cieľavedomú účasť a prispievanie k formulovaniu a implementácii politiky s cieľom zmeniť alebo zmierniť politiky, ktoré sú nespravodlivé, utláčajúce, diskriminačné alebo nevhodné pre ľudí, a pripraviť nové politiky vedúce k pozitívnej zmene, teda k zlepšovaniu životných podmienok, k eliminácii chudoby a sociálnej nespravodlivosti. Sociálna politika tak môže napomáhať k dosiahnutiu cieľov sociálnej práce. Sociálni pracovníci disponujú potenciálom, ktorý im umožňuje presadzovať pozitívne zmeny v oblasti sociálnej politiky, práva a sociálnej praxe. Môžu tak prispieť k skvalitneniu služieb určených jednotlivcom, ktorí potrebujú podporu, či už v dôsledku choroby, chudoby, domáceho násillia, diskriminácie alebo z mnohých ďalších príčin. (Lymbery, 1998). British Association

of Social Work (BASW, 2014) na svojich stránkach uvádza, že *základnou povinnosťou sociálneho pracovníka je zamerať sa na uspokojovanie ľudských potrieb a na podporu sociálnej inklúzie ovplyvňovaním rozvoja pozitívnych politik a postupov, ktoré podporujú rešpekt k presvedčeniu a životnému štýlu jednotlivcov.*

Od konca 20. storočia čoraz častejšie zaznievajú výzvy na prehodnotenie snahy o apolitický a náboženský neutrálny postoj profesie. Ak má sociálna práca naplniť svoje vlastné profesionálne hodnoty a princípy, potom sa bude musieť aktívnejšie zaujímať o sociálnu politiku a možnosti jej ovplyvňovania v súlade s etikou a princípmi profesie (Pawar, 2019, Fook, 2012, Jansson, 2018). Participácia na tvorbe, prípadne zmene sociálnej politiky neznamena, že sociálni pracovníci sa majú spájať s hociktorými politickými alebo náboženskými hnutiami. Očakáva sa, že sa aktívne zapoja do sociálnych aktivít a presadzovania záujmov princípov profesie (Smyth, Campbell, 1996 ; Whiting, 2008. Pawar, 2014, Harding, 2004).

Napriek zjavnej potrebe a relevantnosti sociálnej politiky pre prax sociálnej práce, väčšina sociálnych pracovníkov a pracovníčok, ale aj škôl sociálnej práce, nepociťuje potrebu zmeniť vzťah sociálnej práce k sociálnej politike (Byers, Stone, 1999). Najmä predstavitelia tzv. kritickej sociálnej práce (Fook, 2002, Healy, 2000, Ife, 1997, Mullaly, 1993, Solomon, 1976) a radikálnej sociálnej práce (Galper, 1980, Reisch, Andrews, 2001, Bailey, Brake, 1975, Ferguson, Woodward, 2009) dlhodobo vyžadujú zmenu tohto postoja. Sociálni pracovníci sa musia zapájať do sociálno-politických aktivít, ktoré sú integrálnou súčasťou ich profesionálnej činnosti s cieľom prispieť k blahu ľudí, s ktorými pracujú (Gal, Weiss-Gal, 2013).

2 SOCIÁLNE SLUŽBY

Práve neujasnený vzťah sociálnej práce a politiky zapríčinil, že sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci nepociťovali potrebu objasňovať ani vzťah medzi našou profesiou a sociálnymi službami. Koncom 90. rokov minulého storočia pretrvával názor, že sociálne služby sú jedným z polí sociálnej práce.. Diskusia o ich vzájomnom vzťahu sa v rámci odboru sociálna práca takmer nerozvinula. V ČR dodnes prevláda konvergenčný prístup, v rámci ktorého sa sociálna práca a sociálne služby chápu ako synonymá. Takéto chápanie vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb je možno aj dôsledkom Krakešovej-Doškovej (1946) chápania sociálnej práce, ktorá ju delila na sociálno-výchovnú terapeutickú pomoc a na sociálno-technické opatrenia, medzi ktoré zaradila aj sociálne služby. Zaujímavé, že u Tomeša, sa konvergenčným prístupom nestretneme. Podľa neho sa termín sociálne služby používa vo vzťahu k trom situáciám:

- a) „ako druh sociálnej starostlivosti poskytovanej konaním (službou) štátnej (obecnej) inštitúcie v prospech inej osoby,
- b) širšie ako činnosti (výkony) v prospech občanov poskytované súkromnoprávnou alebo verejnoprávnou inštitúciou priamo alebo súkromnoprávnou inštitúciou za podpory verejnoprávnej inštitúcie,
- c) ako sociálna práca (odborná činnosť profesionálnych pracovníkov) v prospech ľudí v sociálnej núdzi“ (Tomeš, 2002, s. 29).

Tomeš sociálne služby jednoznačne chápal ako jednu z foriem prostredníctvom ktorých štát realizuje svoju sociálnu politiku (Tomeš, 2002, 2010a). Ak budeme vychádzať z premisy, že sociálne služby sú produktom sociálnej politiky, potom by sme museli akceptovať

podradenosť a nesamostatnosť sociálnej práce, čo je v rozpore s jej súčasným chápaním.

V slovenskom prostredí boli dlho akceptované oba prístupy konvergentný aj divergentný, ktorý poukazuje na existenciu významných rozdielov medzi sociálnymi službami a sociálnou prácou. Napr. Repková, Brichtová (2009) sociálne služby chápu ako nástroj sociálnej politiky a praktického presadzovania záujmov spoločnosti vo vzťahu k ľuďom odkázaným na starostlivosť. Sociálne služby boli v rámci EU zaradené do kategórie služieb vo všeobecnom záujme. Huber (2006) objasňuje koncept služieb vo všeobecnom záujme ako založený na spoločných hodnotách a cieľoch ako napr.:

- univerzálny prístup pre všetkých (sociálny, priestorový a finančný),
- garancia kontinuity služby,
- kvalita služieb,
- možnosť dovoliť si službu,
- udržateľnosť,
- súlad s potrebami užívateľov,
- ochrana spotrebiteľa.

V rámci EU panuje zhoda na mimoriadnom význame týchto služieb, čo je zakotvené aj v článku 36 Charty základných práv EU, v ktorom sa predpokladá, že práve služby všeobecného záujmu môžu prispieť k sociálnej a teritoriálnej kohézii. Tieto služby sú jadrom európskeho sociálneho modelu, ktorý prispieva k ochrane kolektívnych záujmov občanov EU (Abeele, 2002). Všeobecne platí, že sociálne služby verejného záujmu, sú poskytované na profesionálnej úrovni, platenými zamestnancami, na regulácii a financovaní ktorých sa podieľajú úrady miestnej i regionálnej samosprávy a orgány štátnej správy. Tieto služby podporujú sociálnu kohéziu, solidaritu a inklúziu. Európsky koncept sociálnych služieb je oveľa širší, ako slovenský koncept sociálnych služieb, na ktoré sa vzťahuje skôr označenie *personal social services, teda osobné sociálne služby*. Osobné sociálne služby sú poskytované jednotlivcom v závislosti od ich špecifických potrieb a tiež od ich pomerov, čím sa líšia od štandardizovaných služieb určených skupinám, alebo komunitám. Na realizácii osobných sociálnych služieb sa spolupodieľajú odborníci z rôznych oblastí (Munday, 2006).

V slovenskom prostredí sú sociálne služby viazané na zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v aktuálnom znení. Hoci v §2 spomínaného zákona je uvedené, že „*Sociálna služba je odborná činnosť, obslužná činnosť alebo ďalšia činnosť alebo súbor týchto činností, ktoré sú zamerané na*

- a) prevenciu vzniku nepriaznivej sociálnej situácie, riešenie nepriaznivej sociálnej situácie alebo zmiernenie nepriaznivej sociálnej situácie fyzickej osoby, rodiny alebo komunity,
- b) zachovanie, obnovu alebo rozvoj schopnosti fyzickej osoby viesť samostatný život a na podporu jej začlenenia do spoločnosti,
- c) zabezpečenie nevyhnutných podmienok na uspokojovanie základných životných potrieb fyzickej osoby,
- d) riešenie krízovej sociálnej situácie fyzickej osoby a rodiny,
- e) prevenciu sociálneho vylúčenia fyzickej osoby a rodiny,
- f) zabezpečenie starostlivosti o dieťa z dôvodu situácie v rodine, ktorá vyžaduje pomoc pri starostlivosti o dieťa,

v tomto zákone nenájdeme činnosti spojené s náhradnou rodinnou starostlivosťou, sanáciou rodiny, či resocializáciou a pod. Teda činnosti, ktoré sú v SR viazané na zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele. Ak sa pozrieme na to, ako sú sociálne služby chápané v USA vidíme, že pod termín sociálne služby sú zaradené rozličné činnosti určené pre jednotlivcov, rodiny či komunity. Gibelman (2005) uvádza, že

sociálne služby, ktoré sú označované aj ako ľudské služby, môžu zahŕňať služby orientované **na prevenciu, zlepšenie alebo riešenie zdravotných, duševných, sociálnych alebo environmentálnych problémov, ktoré ovplyvňujú jednotlivcov, rodiny, špecifické skupiny alebo komunity**. Ešte širší koncept sociálnych služieb ponúka Barker (2003), ktorý ich identifikuje podľa cieľov, ktoré tieto služby sledujú. Podľa neho **ide o služby, ktoré podporujú zdravie a pohodu jednotlivcov tým, že im pomáhajú stať sa viac sebestačnými; posilnenie rodinných vzťahov; a obnovenie úspešného sociálneho fungovania jednotlivcov, rodín, skupín alebo komunit**. Nastavenia sociálnych služieb sa môžu značne líšiť – príklady môžu zahŕňať agentúry starostlivosti o deti, programy miestnej komunity pre mládež alebo útulky pre týrané ženy alebo rodiny bez domova. Špecifické druhy sociálnych služieb môžu zahŕňať pomoc ľuďom pri získavaní primeraných finančných zdrojov na uspokojenie ich potrieb, hodnotenie schopností ľudí starať sa o svoje deti alebo iné závislé osoby, poskytovanie poradenských a psychoterapeutických služieb, prepojenie klientov so zdrojmi a obhajovanie jednotlivcov a rodín a sociálne príčiny (Barker, 2003).

Sociálne služby sú v domácom kontexte nesprávne chápané ako doména sociálnej práce. Sociálna práca je len jedna z profesií, ktorá v rámci sociálnych služieb nachádza svoje uplatnenie. Zloženie interdisciplinárneho tímu, ktorý v konkrétnych sociálnych službách pracuje je závislé od klientov, ktorým sú dané sociálne služby určené. Každá z profesií, ktoré v sociálnych službách pôsobia, má svoje špecifické postavenie, povinnosti a kompetencie. Sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci plnia v prostredí konkrétnej sociálnej služby svoje úlohy a povinnosti tak, aby prispeli k optimálnemu napĺňaniu potrieb klienta danej služby.

Rozdielov v chápaní sociálnych služieb v domácom prostredí a v zahraničí existuje viacero a preto pri diskurze o vzťahu sociálnej práce a sociálnych služieb je potrebné uvádzať aj lokálny kontext, ku ktorému sa diskurz vzťahuje. V slovenskom prostredí budeme teda rešpektovať, že sociálne služby sú samostatnou oblasťou praxe, ktorej výkon je regulovaný štátom. Základným nástrojom pre hodnotenie kvality sociálnych služieb sú v SR štandardy kvality sociálnych služieb, teda požiadavky na minimálne zabezpečenie kvality poskytovaných služieb³. Na rozdiel od niektorých krajín v SR sa nerozlišuje medzi verejnými službami a sociálnymi službami. Napr. v USA sú **verejné služby** charakterizované ako služby organizované a poskytované štátom, pričom ide o služby určené pre najslabšie a najzraniteľnejšie sociálne skupiny. Cieľom *verejných služieb* je umožniť príslušníkom zraniteľných sociálnych skupín efektívne súťažiť s ostatnými členmi spoločnosti o začlenenie sa do hlavného prúdu (Acosta et al., 2017, Wollmann, 2016). Sociálne služby v SR sú určené každému obyvateľovi SR, ktorý je v zmysle spomínaného zákona 448/2008 Z. z. na niektorú zo sociálnych služieb odkázaný. Aj na Slovensku sa na zriaďovaní, organizovaní sociálnych služieb podieľajú verejní aj neverejní poskytovatelia, pričom jedným z cieľom sociálnych služieb je podpora sociálnej inklúzie. Ďalším rozdielom medzi sociálnymi službami v SR a napr. v USA je, že pre výkon konkrétnych pracovných pozícií sa v SR vyžaduje aj konkrétne vzdelanie. Podľa NASW (2023) sa *za sociálnu službu sa považuje aj každá práca, ktorú vykonáva jednotlivec na zlepšenie kvality života iných*. V tomto zmysle sa potom sociálnymi službami myslia akékoľvek aktivity, ktoré sú vykonávané ľuďmi v prospech iných ľudí ako napr. rôzne fundraisingové akcie, benefičné programy a pod. cieľom ktorých je získať finančné prostriedky potrebné na budovanie škôl pre deti v Afrike, na zabezpečenie prístupu k pitnej

³ Štandardy kvality sociálnych služieb, ktoré sú legislatívne dané existujú vo väčšine európskych štátov.

vode, prístupu k zdravotnej starostlivosti vrátane dostupnosti liekov pre nemocnice atď. Všetky tieto aktivity sú príkladom sociálnych služieb. V slovenskom prostredí sa na označenie týchto aktivít používajú skôr termíny humanitárna pomoc, alebo charitatívna práca.

Napriek viacerým lokálne podmieneným rozdielom v chápaní sociálnych služieb je možné konštatovať, že sociálne služby a sociálna práca sú dve oblasti spoločenského života, ktoré sa vzájomne dopĺňajú. Ak budeme vychádzať zo základného vymedzenia sociálnej práce ako profesie, ktorá svoj hlavný cieľ vidí v úsilí prispieť k zlepšeniu kvality života a blahobytu čo najväčšieho počtu ľudí, predovšetkým tých najohrozenejších, potom sociálne služby môžeme chápať ako jeden z nástrojov potrebných na dosiahnutie tohto cieľa. Základným rozdielom medzi sociálnou prácou a sociálnymi službami je počet odborníkov, ktorí sa na výkone danej oblasti podieľajú. Sociálna práca je v SR realizovaná prostredníctvom sociálnych pracovníkov a asistentov sociálnej práce, ktorí svoju činnosť realizujú v rôznych poliach sociálnej práce, okrem iného aj v sociálnych službách (Levická, 2007, Tokárová a kol., 2002). Sociálne služby sú prostredím, v ktorom interdisciplinárny tím pracuje na zabezpečovaní a poskytovaní starostlivosti a pomoci jednotlivcom, skupinám a komunitám, odvodenej z ich potrieb. V sociálnych službách svoje uplatnenie okrem sociálnych pracovníkov nachádzajú psychológovia, špeciálni pedagógovia, fyzioterapeuti, zdravotné sestry, lekári, opatrovatelia, kuchári a iní odborní a obslužný personál. Títo všetci sa denne podieľajú na činnostiach zameraných na zlepšenie, alebo aspoň udržanie kvality života svojich klientov. Z pohľadu sociálnej práce je potom možné konštatovať, že sociálne služby pomáhajú naplňať ciele sociálnej práce v nasledovných oblastiach:

- a) pri podpore rozvoja osobnosti klienta,
- b) pri optimalizácii sociálneho fungovania klientov,
- c) pri vytvorení bezpečného prostredia,
- d) pri zabezpečení personálnej starostlivosti
- e) pri rozvoji komunity
- f) pri odstraňovaní sociálnej diskriminácie a exklúzie
- g) pri naplňaní základných potrieb klientov,
- h) pri ochrane a presadzovaní ich ľudských práv.

Týmito aktivitami zamestnanci sociálnych služieb prispievajú k udržaniu, alebo zlepšeniu kvality života svojich klientov. Ak príde k prepojeniu sociálnej práce so sociálnymi službami a sociálnou politikou je väčšia pravdepodobnosť, že sa sociálnej práci podarí naplniť jej záväzky zamerané na dosiahnutie sociálnych zmien v prospech chudobných, znevýhodnených a marginalizovaných ľudí (Saxena, Chadrapal, 2022).

ZÁVER

Napriek autonómnosti profesie sociálna práca je potrebné, aby sociálne pracovníčky a sociálni pracovníci poznali a rozumeli teoretickým východiskám sociálnej politiky a jej dynamike. Filozofia a prax sociálnej politiky sa mení v závislosti od toho, ktorá politická strana, respektíve zoskupenie je aktuálne pri moci. Sociálnu politiku v EU a tiež vo Veľkej Británii formujú dve hlavné ideológie a to sociálna demokracia a neoliberalizmus. Kým po 2. svetovej vojne v Európe dominovala sociálna demokracia, výsledkom čoho bol aj rozvoj sociálneho štátu, od konca 90. rokov minulého storočia je možné badať postupný príklon k neoliberalizmu a tým aj reštrikcie v oblasti financovania sociálnej politiky a tým aj sociálnych služieb. Úlohou sociálnej práce je aj v zmenených podmienkach

zabezpečiť prístup klientov k potrebným sociálnym aj zdravotným službám (Pierson, 2004, Flora, Heidenheimer, 2017, Saxena, Chasrapal, 2022). Od zapojenia sa sociálnych pracovníkov a pracovníčok do politickej praxe sa očakáva, že budú svojimi aktivitami prispievať k tvorbe a implementácii takej politiky, ktorá bude v súlade s hodnotami, princípmi a cieľmi sociálnej práce (Gal, Weiss-Gail, 2013). Angažovanosť sociálnych pracovníkov a pracovníčok v tejto oblasti je obsiahnutá aj vo viacerých etických kódexoch profesie a tiež aj v tzv. globálnej definícii sociálnej práce, súčasťou ktorej je cieľ prispieť k dosiahnutiu sociálnej zmeny, sociálneho rozvoja, splnomocnenia a oslobodenia ľudí dodržiavaním hodnôt a princípov, ako sú sociálna spravodlivosť, ľudské práca, sociálna zodpovednosť a rešpekt k rozmanitosti (Levická, Levická, 2013, Pierson, 2004, Gal, Weiss-Gail, 2013 Saxena, Chasrapal, 2022).

Práve pri snahe presnejšie špecifikovať vzťah sociálnej práce a sociálnych služieb sa ukazuje význam lokálneho kontextu oboch spomínaných oblastí, potreba jeho poznania a rešpektovania. Diskurz v tejto oblasti môže priniesť veľa zaujímavého pre rozvoj oboch oblastí spoločenskej praxe a tiež by mohol významne prispieť k sociálnemu statusu pracovníkov sociálnych služieb.

POĎAKOVANIE

Tento príspevok je výstupom z projektu APVV-20-0094 Environmentálna spravodlivosť v kontexte sociálnej práce.

POUŽITÉ ZDROJE

- Van den ABEELE, E. 2002. Services of general interest in the Community: a mixed performance . *Social development in the European Union*, 2002. p. 97-143 Dostupné na: https://www.etui.org/sites/default/files/chap3_E%CC%81ric%20Van%20den%20Abeele.pdf
- ACOSTA, P. A. , ALMEIDA, R., GINDLING, T., PEÑA, Ch. L. 2017. *Toward More Efficient and Effective Public Social Spending in Central America*. [online]. Washington: International Bank for Reconstruction and Development ; The World Bank [2022-12-20]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1060-2>
- ADAMS, R. 2002. *Social policy for social work*. Basingstoke: Palgrave.
- ADAMS, R., DOMINELLI, L., PAYNE, M. 2002. *Social work: Themes, issues and critical debates* (2nd ed.), Basingstoke: Palgrave.
- BAILEY, R., BRAKE, M. (Eds). 1975. *Radical Social Work*. [online]. London: Edward Arnold. [2023-02-23]. Dostupné na: https://historyofsocialwork.org/1975_radical_social_work/1975%20Bailey%20Brake%20radical%20social%20work%20OCR%20C.pdf.
- BARKER, R. 2003. *The Social Work Dictionary*. (5th Edition). Washington, DC: NASW Press.
- BASW (British Association of Social Work). 2014. *Code of Ethics*. [online].. [2023-05-13]. Dostupné na: <https://www.basw.co.uk/about-basw/code-ethics>
- BYERS, K., STONE, G. 1999. Roots of activism: [online]. A qualitative study of BSW students. *The Journal of Baccalaureate Social Work*, 51(1):1–14. [2023-07-09] Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/325614088_Roots_of_Activism_A_Qualitative_Study_of_BSW_Students
- FERGUSON, I., WOODWARD, R. 2009. *Radical Social Work in Practice: Making a Difference*. Bristol: Policy Press

FLORA, P. HEIDENHEIMER, A. (Eds.) 2017. *The Development of Welfare States in Europe and America*. [online]. New York: Routledge. [2022-11-11]. Dostupné na: doi:10.4324/9781351304924. ISBN 9781351304924.

FOOK, J. 1993. *Radical Casework: A Theory of Practice*. Sydney: Allen and Unwin.

FOOK, J. 2002. *Social Work: Critical Theory and Practice*. London: Sage.

FOOK, J. 2012. *Social Work: A Critical Approach to Practice*. Thousand Oaks, CA: SAGE.

GAL, J., WEISS-GAL, I., (Eds.). 2013. Policy practice in social work: An introduction. In *Social workers affecting social policy: An international perspective on policy practice* (pp. 1–16). Bristol: The Policy Press.

GALPER, J. 1980. *Social Work: a Radical Perspective*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

GIBELMAN, M. 2005. *What social workers do*. (2nd Edition). Washington, DC: NASW Press.

HARDING, S. 2004. The sound of silence: Social work, the academy and Iraq. [online]. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 31, 179–197. [2022-11-01] Dostupné na: <https://scholarworks.wmich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2989&context=jssw>

HEALY, K. 2000. *Social Work Practices*. London: Sage.

HUBER, M. 2006. Social and Health Services of General Interest in the European Union. General Assembly of the ECSWPR. Viena.

IFE, J. 1997. *Rethinking Social Work: Towards Critical Practice*. Melbourne: Addison Longman Wesley.

JANSSON, B. 2018. *Becoming an effective policy advocate: From policy practice to social justice*. Oxford: Brooks/Cole.

KELLER, J. 2006. *Soumrak sociálneho štátu*. Praha: SLON.

KELLER, J. 2010. *Tři sociální světy. Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: SLON.

KELLER, J. 2007. *Teorie modernizace*. Praha: SLON.

KELLER, J. 1992. *Nedomyšlená společnost*. Praha: Doplněk.

KONEČNÝ, S. 2001. Dva modely sociálnej politiky a potreba sociálnej doktríny. In: *Práca a sociálna politika: odborný-metodický mesačník pre otázky zamestnanosti, trhu práce, sociálnych vecí a rodiny*. Bratislava: MPSVaR SR.

KRAKEŠOVÁ-DOŠKOVÁ, M. 1946. *Psychogeneze sociálních případů. O vzniku sociální úchylnosti*. Praha: Nová Osvěta.

KREBS, V. a kol. 1997. *Sociální politika*. Praha: Codex.

LEVICKÁ, J. a kol. 2007. *Sociálna práca I*. Trnava: Oliva.

LYMBERY, M. 1998. Care Management and Professional Autonomy: The Impact of Community Care Legislation on Social Work with Older People, *The British Journal of Social Work*, 28(6), pp.863–878. <https://www.jstor.org/stable/23714911>.

MATOUŠEK, O. a kol. 2001. *Základy sociální práce*. Praha: Portál.

MULLALY, B. 1993. *Structural Social Work*. Toronto: McLelland and Stewart.

MUNDAY, J. 2006. Identity in Focus: The Use of Focus Groups to Study the Construction of Collective Identity. [online]. *Sociology*, 40(1), 89–105. [2021-11-11]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/0038038506058436>.

MUSIL, L. 2004. „Ráda bych Vám pomohla, ale“ – dilemata apráce s klienty v organizaci. Brno: Marek Zeman.

NASW. The National Association of Social Workers. [online]. [2023-05-21]. Dostupné na: <https://www.socialworkers.org/>.

NAVRÁTIL, P. 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Zeman.

- PAWAR, M. 2019. Social Work and Social Policy Practice: Imperatives for Political Enfacement. [online]. *The International Journal of Community and Social Development*. 1(1):15-27 [2023-03-12]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1177/2516602619833219>.
- PAWAR, M. 2014. Social work practice with local communities in developing countries: Imperatives for political engagement. *SAGE Open*, 4(2). doi: 10.1177/2158244014538640
- PAYNE, M. 2002. *Modern Social Work Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- PIERSON, Ch. 2004. *Late industrializers' and the Development of the Welfare State, Social Policy in a Developoment Context*. [online]. London: Palgrave Macmillan UK, pp. 215–245. [2023-02-22]. Dostupné na: doi:10.1057/9780230523975_10, ISBN 978-1-4039-3661-5.
- RADIČOVÁ, I. 1996. *Križne cesty sociálneho poznania*. Bratislava: UK.
- REISCH, M., ANDREWS, J. 2001. *The Road not Taken: A History of Radical Social Work in the United States*. Philadelphia, PA: Brunner-Routledge.
- REPKOVÁ, K. BRICHTOVÁ, L. 2009. *Sociálna ochrana starších osôb a osôb so zdravotným postihnutím. – Vybranné aspekty*. Bratislava: EPOS.
- RITTER, J. A. 2007. Evaluating the political participation of licenced social workers in the new millennium. [online]. *The Policy Practice Journal*, 6(4), 61–78. [2023-01-10]. https://doi.org/10.1300/J508v06n04_05.
- RITTER, J. A. 2019. *Social work policy practice: Changing our community, nation and the world*. San Diego, CA: Cognella Academic Publishing.
- SAXENA, A., CHANDRAPAL, S. 2021. Social Work and Policy Practice: Understanding the Role of Social Workers. *The British Journal of Social Work*, 52(3):1632-1642 Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcab073>.
- SMYTH, M., CAMPBELL, J. 1996. Social work, sectarianism and anti-sectarian practice in Northern Ireland. [online]. *British Journal of Social Work*, 26(1), 77–92. [2023-04-04] Dostupné na: <https://academic.oup.com/bjsw/article-abstract/26/1/77/1729788>.
- SOLOMON, B. 1976. *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities*. New York: Columbia University Press.
- SPECHT, H., COURTNEY, M. E. 1994. *Unfaithful angles: How social work has abandoned its mission*. New York, NY: The Free Press.
- STANEK, V. a kol. 2011. *Sociálna politika teória a prax*. Bratislava: Sprint 2.
- STRIEŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálneho pracovníka*, Trnava: AD.
- STRIEŽENEC, Š. 1999. *Úvod.. do sociálnej práce*. Trnava: AD.
- STRIEŽENEC, Š. 1993. *Náčrt problematiky sociálnej politiky*. Bratislava: UK.
- STRIEŽENEC, Š. 2005. *Teória a metodológia sociálnej práce: vybrané problémy*. Ostrava: OSU a Albert Boskovice.
- TOKÁROVÁ, A. a kol. 2002. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce* Prešov: FF PU.
- TOMEŠ, I. 2010a. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál.
- TOMEŠ, I. 2010b. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál.
- TOMEŠ, I. 2002. *Sociální správa*. Praha: Portál.
- VEČEŘA, M. 1993. *Sociální stát.: Východiska, vymezení, etapy vývoje*. Brno: MU.
- WIRTH, L. 1931. Sociology and clinical procedure. [online]. *The American Journal of Sociology*, 37, 49–66. Reprinted in *Clinical Sociology Review*, (1982) 1, 7-22. [2022-11-11]. Dostupné na: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/215618>.
- WHITING, R. 2008. 'No room for religion or spirituality or cooking tips': Exploring practical atheism as an unspoken consensus in the development of social work values in

England. [online]. *Ethics & Social Welfare*, 2(1), 67–83. [2023-01-12] Dostupné na: <https://doi.org/10.1080/17496530801948770>.

WOLLMANN, H., KOPRIĆ, I., MARCOU, G. 2016. *Public and Social Services in Europe. From Public and Municipal to Private Sector Provision*. [online]. London: Palgrave Macmillan. [2021-03-30]. Dostupné na: DOI: <https://doi.org/10.1057/978-1-137-57499-2>.

ZÁKON č. 227/1949 Sb. o zřízení vysoké školy politických a hospodářských věd v Praze.

ZÁKON č. 448/2008 Z. z. o sociálních službách a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikání (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

ZÁKON č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Kontakt

Prof. PhDr. Mgr. Jana Levická, PhD. (jana.levicka@ucm.sk)

Katedra sociálnej práce

Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave

Bučianska 4/A, 917 01 Trnava